

**POLGÁRI SZÓZAT
KELET' NÉPÉHEZ 1841.**

**IRTA
KUTHY LAJOS.**

Virtuti praeualet sapientia.

PESTEN,
Kiadta Heckenast Gusztáv.
1841.
Nyomtatta Landerer és Heckenast.

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET.

Szív és ész.

- I. Az ész' meghatározása.
- II. Mi a' szív?
- III. Párvonálok ész, és szív között.
- IV. Szív, és ész, mint statusélet-erők.
- V. Szív és ész, mint reform-elemek.

MÁSODIK FEJEZET.

Mellyik elem' uralma, minő eredményeket fejte ki az egyetemes status-történetekben?

- I. Egyiptom.
- II. Spanyolhon.
- III. Anglia.
- IV. Lengyel nép.
- V. Északamerikai szövetséges statusok.
- VI. Róma.

HARMADIK FEJEZET.

A' magyar nemzeti életben, mellyik elem gyakorolt túlnyomóságot, országszerkezete-'s történeteiből ítélve?

- I. Elő-jegyzetek.
- II A' kiköltözés.
- III. Árpád' kora.
- IV. A' szeri alkotmány.
- V. Sz. István' kora 's alkotmánya.
- VI. Nemzetünk, a' különböző házbeli királyok alatt.
- VI. Jegyzet a' későbbi időkről.

NEGYPEDIK FEJEZET.

Minő helyzetben talált bennünket az újkor, 's jelesen az 1841. év, polgári álladalom', anyagi élet' 's nemzeti jellem' és műveltség' tekintetében?

I. Polgári állodalmunk.

II. Anyagi körülményeink.

III. A' természeti jellem, erkölcsi élet 's műveltség

IV. Erkölcs és műveltség.

V. Észrevételek nemzetünk' helyzetéről, a' XIX. század' elején.

VI. Az 1840ki országgyűlést követő korszükségek.

VII. Az izgatás' természetéről.

VIII. Kitérés Journalisticánk' felett.

IX. Nézetek gr. Széchenyi 'Kelet népe' című könyvének célja és eredménye felett.

X. Néhány szó a' sajtónylvánossági modorról.

MÉLTÓSÁGOS

NÉMETUJVÁRI GRÓF

BATTHYÁNY LAJOS

URNAK

HAZA' ÉS NEMZETISÉG' LEGLELKESB BARÁTJÁNAK;
'S A' FELSŐHÁZBAN A' POLGÁRI ERÉNY' ÉS NAGYSÁG'
EGYIK KÉPVISELŐJÉNEK

HÁLA' ÉS TISZTELET'

MÉLY ÉS ÖRÖK ÉRZETÉVEL.

ELSŐ FEJEZET.

Szív és ész.

I.

Az ész' meghatározása.

Az ész lelkünknek azon ereje, miszerint mindent, mit felfog, meghatározott cél' szempontjából tekint. Azért a' tárgy' vagy eszme' természetét, mellyet szemlél, vagy felölel, megkülönbözteti, felosztja, 's ha az alkatrészek' viszonyairól elmélkedik, minden egyes körülményt az egészre, mint itéleti központra viszen vissza, 's észrevételeit ahhoz képest határozza meg. És minthogy ezen visszavitelben itéleti okot keres, azaz okoskodik; az okot pedig ismét az idea' természetéből itéli meg: önként következik, hogy az ész okatlanúl vagy álokból mitsem tesz.

Nem akarom fárasztólag taglalni az ész, és értelem közötti különiséget, miszerint az ész,

minden dologban az ideákat fürkészi, köti össze, 's azoknak egyetemes egységét az 'isten'ben központosítja; az értelem pedig magán állva fog fel mindent; 's előtte különválvák a' szellem az anyagtól, vagy is az eszme a' tárgytól, a' tárgyak egymástól, úgy hogy azoknak nem általános összeköttetéseit, hanem saját viszonyait tekinti. Nem akarok az elmélő, és gyakorlati ész' természetéről értekezni; miszerint amaz észreveszi, 's megítéli a' mi van, ez pedig felfogja, 's belátja a' minek lenni kell. Nem akarom a' Kant' felséges, de nagy község' élelményevé soha nem válható okoskodásit felhozni: mert közvetlen célom egyedül az, miként fogalmát adjam, minő jelentésben használok jelen-iratomban az ész.

Az ész' fogalmába ölelem az értelem' jelentését is. A' felfogó, ítélő, és okoskodó tehetségek' összehangzó működéseit, - mellyek szerint minden tény' kivitele, 's minden idea' megtestesítése körül, annak természete, eszköze, 's eredményei, a' célhoz képest, mellyért a' tény, vagy eszme létesülni akar, rendeltetnek el, 's hajtának végre, - értem az ész alatt.

II.

Mi a' szív?

Elhagyva a' szív' állatművészeti jelentését, miszerint ereiben a' vérforgást élteti; annak ide tartozó második értelmét határozzuk meg, miszerint a' szív, érzés', érzelem', érzékenység', érzélgés' 's érzékiség' kutfeje. Így véve a' SZIV, lelkünknek azon tehetsége, melly a' hatást, 's benyomásokat felfogja, öntudat' tárgyaivá' teszi, 's a' felvett benyomások' természetéhez képest bizonyos ösztönt idéz elő.

a) Érzésnek nevezem azon indulatokat, miknek okossági, erkölcsi, 's vallásos tárgyai vannak, 's olly tetteket feltételeznek, mik az emberiség' javát tárgyazzák; mint például tudományszomj, honszeretet, részvét, barátság 's a' t.

b) Érzelemnek hívom azon kis körű; 's többnyire magunkra vitt indulatokat, mellyeknek célját 's terjedelmét saját viszonyok határozzák el; mint teszem: a' becsületézés, szerelem, 's a' t.

c) Érzékenység alatt értem, ha valaki nemes érzetekre hajlandó, ha a' tökély', és boldogság' eszméi iránt előszeretettel van; 's különösen, az erkölcs', és okosság' törvényeitől érdekeltetik; például igaztalanság, visszaélés, s' a' t. boszantja; világműveltség, közjó, erkölcsi fejlődés, 's a' t. pedig öröme hozza. - Az érzékenység emel ki az állatok' rendéből, ha az okosság' határain túlvágni nem akar.

d) Érzélgésnek mondom azon tulnőtt, 's egyedárús indulatot, melly alaptárgyát gyáván, átadólag keresi. Vágyak után tétováz, a' jelent meddővé teszi, 's minden tényerőt elhigít; 's legyen az lelkesültség' hamvasztó lángja, vagy anyagi fertelmek' emésztő kanócza, egyiránt tenkbe viszi az ész, 's akaratot.

e) Érzékiség, midőn egyki hajlamainak annyira rabnyügébe engedi lelkét igazni, hogy minden cselekvési irányt szenvedélyektől feltételez. Az érzékiség tehát abban különbözik az érzélgéstől, hogy tényerőt nem öl, akaratot nem hígít, sőt mind kettőt eleven ingerültségben

tudja tartani, de indulat után osztja fel az életet, minden befolyása nélkül az észnek.

Azt hiszem, említenem sem kell, hogy az elsorolt szívtehetségeknek - mint minden elemnek, mi a 'VAN' eszméje alatt foglaltatik, - fejtér, és fekete, vagy is, jó, és bal oldalai vannak. Egyébiránt különböztetésemet azért tettem, hogy érthetőkké magyarázzam az alábbiakat.

III.

Párvonások ész, és szív között.

Az ész mindig okot keres; a szív mindenben ösztönre indul. A szív benyomások után indítványoz; az ész törvénycodex szerint intézkedik. Az ész megítéli a mi van, 's előhossa a mi nincs; a szív megilleti mi van, 's vágyra hozza mi nincs. Az ész, szép és igaz' eszméivel mint örök elv áll: a szív, benyomásaival, mint időköz, változik. Az ész, mint eredeti erő betölt, és éltet: a szív, mint származott tűz gyulaszt, és kialszik. Az ész soha sem pazarol, de szűkölni sem hagy; a szív, ma kincseibe fúlaszt, holnap kizsákmányol. Az ész hirtelen fejlik a gyermeknél, növekszik ifjúságban, kitisztul a férfianál, 's megéri a vénnél: a szív százfelé kap a gyermeknél, túlzásban csapong az ifjunál, önzővé lesz a férfiban, 's elhül a vénnél. Az ész emlékezet által tartja meg felfogásait; a szív újbenyomásokkal törli el a voltakat. Az ész egybeveti emlékekben birt tapasztalásait jelen tárgyaival, 's a hasonlításból okoskodik; a szív mindig magában tekinti a napi benyomást, 's annak ereje szerint tesz. Tehát amaz állandó erők által munkál; ez változó eszközökkel kormányoz. Az ész hatalmas monarchia, mellynek aristocratiája logica, országa bölcsélet, 's ministerei a felfogó, ítélő, 's okoskodó tehetség: a szív, forradalomteljes respublica, mellyben vándorló elemek adják a tont.

Miután tehát a szív, és ész, különböző erők; a cselekvés' világát pedig ezen erők idézik elő: természetes, hogy minden tény ahhoz képest fogja eredményeit meghozni, a mint szívösztön, vagy észfontolás' útján született. Minthogy azonban az ember test- és lélekből áll, mellyeknek képviselői a szív, és ész: önként következik, hogy valamint egyik erőt a másikkal minden legkisebb befolyása nélkül elszigetelve gondolni nem lehet, (kivéve a tébolyodottakat,) úgy valamely tény, egyáltalában, az erők' különvált egyikének józanon nem tulajdonítható. Ugy hogy midőn egy ember' vagy status' életéről ez mondatik: "szív uraság alatt áll": nem annyit tesz, mintha tőle az ész' legkisebb jelensége is megtagadtatnék; mint szinte megfordítva, az észkormány' fogalma a szív' befolyását ki nem rekeszti; hanem a tétel a szerint állítatik fel, a mint szív, vagy ész, azaz ok, vagy ösztön gyakorol tulnyomó hatalmat a kérdésbe vett tényen, vagy életen.

És ha ezen kifejezés' értelme, az ész, vagy szív kirekesztő általánosságig terjesztetik: végtelen különbséget okoz az ítéletben. Így például, a b. Eötvös József 'Kelet népe és Pesti Hírlap' című röpiratában azon nevezetes állítás, melly a 16. lapon iratik, a fent meghatározott fogalom, és logica szerint egészen ellenkezőleg fog állani. Az idézett tétel imez: "a nagy császárnak én nem takticának (azaz eszműnek) diadalát, hanem épen azt látom, miként süllyed minden tactica 's ügyesség mellett az, minek alapja nem jó, miként vezethet Austerlitz, Jena, Borodino 's annyi nyert csata, 's győzelem, 's a takticának minden csudái végre Waterloohoz, és sz. Ilona' szigetére; 's a dicső lengyel nép' vesztének okát, nem a tactica', hanem inkább

egyesség', 's azon bizodalom' hiányában keresem, melly nélkül semmi valóban nagyot, véghez vinnünk nem lehet, 's mellyet e' boldogtalan nép, talán épen azért nem érezhete vezetői iránt, mert több ügyességet, mint férfias egyenességet vön észre tetteikben." E' tétel, a' fent kifejtett logica' nyomán így áll: A' nagy császárban én nem a' hős lelkedés (azaz szívlobbanat') diadalát, hanem épen azt látom, miként süllyed minden magasztaltság, 's ügyesség mellett az, mi a' tacticától, azaz észfontolástól eltér, miként vezethet Austerlitz, Jena, Borodino 's annyi nyert csata, 's győzelem, 's a' szívgerjedelemnek minden csudái végre Waterloohoz, és sz. Ilona' szigetére; 's a' dicső lengyel nép' vesztének okát, nem az érzelmi hevület', hanem inkább azon egyesség', 's bizodalom' hiányában keresem, mellyet egyedül a' fontoló, 's értelmes nemzetélet fejthet ki, melly nélkül semmi valóban nagyot véghez vinnünk nem lehet, 's mellyet e' boldogtalan nép, talán épen azért nem érezhete vezetői iránt, mert több önzést, (azaz szívöszönt) mint férfias egyenességet, (azaz ész akaratot) vön észre tetteikben, - de ez csak személyes nézetem. Azt azonban nem kell magyaráznom, hogy Napoleon épen a' 'császári' czimben tért el megfontolási tacticájától. Addig mindenért a' nép' érdekében látszék küzdeni, 's ha nem úgy lett volna is, a' nemzet, consuljában mindenesetre olly pártfogóját látta, ki őt önfénynél többre becsüli, mert hiszen, ha tetszenék, az europai koronások' sorába állíthatná magát. De miután a' szív' nagyravágyása alá kezdé rendelni az ész' hideg terveit, miután császári szék, nepotismus, 's telhetlen hódoltató vágy ingadoztaták számító nézetét, 's a' közvéleményt, 's miután ezen új erők' izgatására kezdett hajolni 's tenni: bizonyosan nem az észtan' tacticája bukott meg, hanem tacticátlanság buktatta meg a' szív' terveit.

IV.

Szív, és ész, mint statusélet-erők.

Életünk' folyamában mint két intéző erő működik szív és ész. A' szív, felvett benyomásoknál fogva minden esetre akarja, mit az ösztön szükségessé tőn. Az ész, okoskodólag, a' szép és való' eszméivel egyesíti, mit az ítélet hasznosnak talál. A' szív, ösztönétől feltételezi az életirányt, az ész, mindig okra viszi vissza az akaratot. Ezen ok a' szép és való, melly minden tökély-, és erkölcsnek alapja. Azért ha szívünk' ösztöne nem hallgat az ész' okaira, tökély, és erkölcs nem lesz biztosítva éltünk' körében; és ha tökély 's erkölcs hiányzanak, a' hiányt bűn, és félszegség tölti be, 's ezeknek kisebb nagyobb foka, nemei árnyéklata, csonkítja, akadályozza, vagy épen elmeríti a' szépet és valót, mellyek az észnek feltételei. Ebből kitetszik, hogy ollyan életben, hol szív uralkodik, ha néha a' szív' ösztöne szépet és valót tenne is szükségessé, azt állandóul nem bírhatja, mert az ész' okai által, mint nem szerzé, úgy védeni sem képes. Ugyde, ha a' szép, és való ideiglenesen érinti éltünket: ideiglenes leend a' tökély és erkölcs is, mikből jóllét, és nyugalom származik: 's innen önként következik, hogy a' szívuraság, ha ollykor ad is, csak időközi boldogságot adhat egyes életnek.

A' statusélet, egyes életek' összetétele. Erre nézve tehát a' szív és ész nem egyesekben fejt ki erejét, hanem a' többség' akarata által hat az egészre. Ha a' többség, mellynek akarata hat, a' szív ösztönéből akar, szív uralkodik a' statuséleten; ha az ész' okaitól feltételezi akaratát, észkormány ülend a' közügy' jobbán. Különben a' szív, vagy ész, a' fentebbiek szerint viendi véghez munkásságát. A' boldogság' alapja, mit egyes életnél jóllét- és nyugalomnak nevezünk, statuséletben szabadvagyon, 's személybátorságnak mondatik. 'S így, a' fentebbi okoskodás

szerint, minthogy az ész' feltételei szép és való; a' szép- és való' megtestesülése a' tökély és erkölcs; a' tökély és erkölcs' eredményei a' jóllét és nyugalom, vagy is szabadvagyon, 's személybátorság: tisztán áll, miként a' statuséletet csak az ész teheti állandón boldoggá.

Tehát a' statuséletben e' két erő működik; vagy ellenőrködve egymás' tulnyomási ellen logikai arányban, 's így üdvözítőleg; vagy átnőve egymást, 's így szélpontokon csapongva veszélyhözólag. Ha az ész nagyon kiszorítja a' szív' igényeit rendkívüli szigor áll elő, mely a' szívre fárasztó benyomást tesz, 's ösztönét költi az észjáróm' levetésének. Ha szív az uralkodó, a' szenvedélyeket veszi udvarába kegyenczekül, kik irtózatossan magoknak kezelik a' statuséletet.

Három fő elem van, mellyek körül a' statusban kiterjeszteni törekszik hatalmát a' szív.

1. Az önélet, 's ekkor haszonvágy', rangkór', 's fényüzés' szenvedteit idézi fel; mint Cleopatra', XIV. Lajos' 's a' t. korában. A' szívnek illynemű uralgása, finantzügyi megbukást, kimerültséget, ez ismét erkölcsi sülyedést, ez ismét gyávaságot, elaljasodást szül.

2. A' hit; mellynek irányában fanatismust, vakdühöt, 's önéletfeledést, (melly szív' és ész' munkásságát veti el főczéljától,) szokott költeni; mint Nero, Domitian alatt az ó, 's reformatio' kezdetekor az ujvilágban; úgy hogy a' már I. Ferencz' korában hatalmasan fejlődő, 's értelmesült Franczhon sem tudá bőszültségétől keblét megóni. A' szívnek illynemű uralgása inquisitionale tribunált, 1572-ki vérejeget okoz, mellyek, a' méltóságából kivetkezett embert állattá sorozzák.

3. A' politica. E' tárgyban eldoradoi vágyakra, rögtönzött manias reform- 's erőszakra szédíti a' népet, mint Mirabeau' szavai tevék, mint Robespierre' 's a' t. korában történt. A' szívnek illy uralma, korlátlanságot, ez ismét zendületet, ez ismét megtörést, igába jutást hoz a' statusra, 's életét megszünteti.

De ha a' szív, elsorolt veszélyeit a' statusban szélső eredményekig nem fejtené, vagy épen a' kijelelt főelemek' ügyében valami jót előhozna is: okvetlenül rövid, és állhatlan segély az, melly egy résznek használva az egésznek meríti.

Ha az alattvalókat ragadja el a' szív, anarchia fejlik ki; ha a' felsőbbbséget: despotismus. 'S kényuraságot nem csak egyén üzhet, hanem testület is, mint Romában a' patriciusok, Velenczében a' tizek' tanácsa, 's Oroszhonban a' senatus. Azért igen veszélyes az olly Monarchia' állása, mellyben az elszigetelt, 's ön befolyás nélkül terhelt nép felett, a' kormány és aristocratia, mint két ellenerők, osztoznak a' status' dolgain. Mert, minthogy a' nép, csekélyebb műveltségénél fogva, mindig hajlandóbb a' szívnek engedni: ama' két küzdő erők közül ahhoz fog szegődni, a' mellyik való vagy ál de mindenesetre szívyszerű érdekek csábítja magához. A' népnek szívhatalma ellen tehát egyetlen biztosító mód a' Monarchiára nézve, ha azt jogérdek által köti a' status' életéhez, e' jogérdek pedig: földbirtok, és képvisélet.

V.

Szív és ész, mint reform-elemek.

Statuséletnek két esetben lehet reformra szüksége. Vagy szigorubbá válik, mintsem népét boldogíthatná; vagy kifejtettebbé, mintsem a' nép megbírná. Mind kettőt körülmény, vagy visszaélés idézi elő. Első esetben az alkotmányt kell kiterjeszteni, másodikban korlátozó törvényeket hozni; 's mindkettő reform által történik. A' reform' ügyében szív, és ész ellenkező akarattal bírnak. A' szív benyomásoknál fogva határoz meg minden hiányt, 's a' reform' ösztönét arra szorítja, a' mi rosszúl hat. Az ész, okát vizsgálja minden hiánynak, 's a' reform' szükségét abból ítéli meg, mi a' rosszat eredményezé. A' szív rögtön, és magán állva kap fel minden javítási tárgyat; az ész fontolva, 's általános viszonyokkal egybevetőleg. A' szív akadályok által ingerültséget, az ész kitartást nyer. A' szív zendülettel hevenyész; az ész törvényes haladással alkot. Innen világos, hogy az ész, soha sem nélkülözhetlenebb, mint reformban. Washington észszel reformált. Franczhoz a' szív', Anglia az ész' rendszerét követi.

Az erkölcsi élet' reformja hittan által történik. Itt épen a' feljebbieket kellene ismételnem, ha leírni akarnám miként kezeli a' hiteszközét a' két ellenerő.

Csak az a' valódi reform, melly nagyszerű világnézetekkel hat múltba, 's jövőbe. Itél a' történetek, jósol a' leendőket felett, rendszereket állít, eszméket teremt, elveket tisztít, irányt mutat; vagy a' szaktörvényeket műveli, bőviti, 's határozott értelemre hozza; módosít, felfedéseket tesz, a' tökély' és jóllét' országát helyes törvényekkel előidézi. De helyes törvényhozáshoz csak ész vezet, mert csak az ész buvárkodik a' körülmény', és nemzeti jellem' okai között, pedig Montesquieu szerint a' jó törvényeknek "annyira a' nép' lelkéhez, mellynek javára irvák, kell alkalmaztatniok, hogy vakesetül vehető, ha egy nemzet' törvénykönyve, idegenre illik." (Elles doivent être tellement propres au peuple pour lequel elles sont faites, que c' est un tresgrand hasard, si celles d' une nation peuvent convenir à une autre. De L' Esprit des loix liv. 1. Chap. 3.)

folytatás: <http://mek.niif.hu/05800/05886/05886.htm>